

Indonesische publikaties over de revolutiejaren 1945-1949

Algemeen

In Indonesië zijn zeer vele publicaties verschenen over de revolutiejaren 1945-1949, de periode van de nationale onafhankelijkheidsstrijd. De literatuur over dit tijdvak is weinig minder omvangrijk dan die over de gehele voorafgaande geschiedenis. Het is ook een veelsoortige literatuur: behalve monografieën en artikelen in tijdschriften en dagbladen zijn er romans, gedichten en toneelstukken die de onafhankelijkheidsstrijd tot onderwerp hebben. Met uitzondering van de belletrise¹ zijn tot nu toe geen belangrijke pogingen ondernomen om tot een systematische beschrijving hiervan te geraken². Toch lijkt een dergelijke onderneming lonend, omdat het van primair belang is kennis te nemen van de visie die Indonesiërs zelf op hun verleden hebben ontwikkeld. Te lang is de Indonesische geschiedenis beschouwd vanuit het gezichtspunt van vreemdelingen, met alle beperkingen en waardeoordelen van dien. De westerse literatuur over de Indonesische revolutie omvat vele waardevolle studies, maar heeft veelal niet als voornaamste doel weer te geven hoe de revolutie van binnenuit, dat wil zeggen door de Indonesiërs, is (en wordt) ervaren. Daartoe is het noodzakelijk niet de revolutie zelf, maar de geschriften van Indonesiërs hierover centraal te stellen. In het kader van een historiografisch onderzoek dienen deze geschriften niet zozeer te worden gebruikt als bronnenmateriaal voor wéér een reconstructie van de revolutiejaren, maar vormen zelf het object van studie.

Behalve naar genre kunnen de Indonesische publicaties ook chronologisch worden ingedeeld. In de eerste plaats zijn er de tijdsdocumenten, verschenen in de jaren van de "fysieke revolutie" (1945-1949). In de tweede plaats is er de eigenlijke historiografie, publicaties van na 1949 waarin men op de revolutietijd terugblijkt. Deze tweede categorie is veel omvangrijker dan de eerste en groeit uiteraard nog steeds. Afhankelijk van het politieke klimaat van het moment zijn er verschillende trends te onderscheiden. Duidelijk is dat de jaren 1945-1949 nog steeds een belangrijke ideologische en educatieve functie vervullen. Dit behoeft ons niet te verwonderen: het zijn de meest heroïsche jaren uit de Indonesische geschiedenis, waarin zowel

de proclamatie van de onafhankelijkheid als de vrijheid voor een plaats vinden. Ook de Indonesische overheid is actief betrokken bij de vormgeving van het geschiedbeeld van de revolutietijd. Zij wenst de herinnering eraan levend te houden omwille van de nationale eenheid en identiteit.

Publicaties uit de revolutiejaren 1945-1949

Na de proclamatie van de onafhankelijkheid op 17 augustus 1945 zag de jonge Indonesische Republiek (*Republik Indonesia*) zich genoodzaakt tot een geloofwaardige presentatie in binnen- en buitenland. Voor het wereldforum moest duidelijk worden gemaakt dat de Republiek geen Japanse creatie was, maar voortkwam uit een historisch streven naar onafhankelijkheid. De vooroorlogse nationalistische beweging had in de proclamatie haar onvermijdelijke bekroning gevonden. Dit is de strekking van vele officiële publicaties van de Republiek, die zowel in Indonesië als in het buitenland (bijvoorbeeld de Verenigde Staten) het licht zagen. Van Nederlandse zijde werd de wereldopinie bestookt met verklaringen waarin de legitimiteit van de Republiek in twijfel werd getrokken en waarin (later) werd uiteengezet hoe slecht zij zich aan gemaakte afspraken hield. De Nederlanders wensten hun politiek in de ogen van de wereld te rechtvaardigen; de Republiek -die internationaal op de meeste sympathie kon rekenen- verweerde zich hiertegen ook in publicitair opzicht.

Behalve officiële republikeinse publicaties zoals die van het Ministerie van Voorlichting, zijn er vele Indonesische titels van de hand van particulieren en organisaties die hun eigen visie op de gebeurtenissen en op de toekomst van het land naar voren brengen. Politieke partijen nemen hierbij een belangrijke plaats in: Soekarno's PNI (*Partai Nasional Indonesia*) die in de republikeinse regering sterk was vertegenwoordigd, de PKI (*Partai Komunis Indonesia*) die aan de zijlijn stond en zich door haar rol in de Madiun-opstand (1948) voorlopig diskwalificeerde, socialistische en religieuze partijen. Een aparte plaats wordt ingenomen door de geschriften van Tan Malaka, die een eigen revolutionaire route had uitgezet en zich verzette tegen de onderhandelingspolitiek van Syahrir c.s. Een laatste categorie publicaties is afkomstig van de Indonesische deelstaten die als gevolg van de Nederlandse federale politiek in het leven waren geroepen. Zo krijgt men ook een beeld van de standpunten buiten het door de republikeinen beheerste gebied.

Publicaties uit de jaren 1950-1980

Met de erkenning van de Indonesische onafhankelijkheid in december 1949 eindigt de periode van de fysieke revolutie en begint de eigenlijke histo-

riografie van de onafhankelijkheidsstrijd. In de tweede helft van de jaren vijftig, toen het westerse parlementaire systeem in Indonesië werd vervangen door een presidentieel stelsel, kwamen de revolutiejaren weer volop in de belangstelling. In 1959 werd teruggekeerd naar de centralistische grondwet van 1945. Soekarno pleitte in zijn politiek manifest (Manipol) voor een herleving van de oorspronkelijke revolutionaire geest. Hiertoe was het noodzakelijk de gebeurtenissen zo nauwkeurig mogelijk te reconstrueren. In 1960 werd het historische tijdschrift *Penelitian sejarah* (Historisch onderzoek) opgericht, met als één der doelstellingen zo veel mogelijk gegevens over de jaren 1945-1949 te verzamelen. Vooral de eerste maanden van "zuivere revolutie" stonden hierbij in de belangstelling. Deze hernieuwde aandacht is sindsdien eigenlijk niet meer verflauwd. Na de mislukte coup van 1965 zijn de accenten wel wat verlegd; zo verdween het marxistische geschiedbeeld van het toneel. In de jaren zeventig en tachtig spant de overheid zich nog steeds in, de geschiedschrijving van de revolutie in de gewenste richting te stimuleren. Het Ministerie van Opvoeding en Cultuur publiceerde een omvangrijke serie van monografieën over de revolutie in uiteenlopende delen van de archipel, om duidelijk te maken dat alle regio's een bijdrage aan de nationale opstand hebben geleverd. Bij de reconstructie van de gebeurtenissen speelt de "oral history", het afnemen van interviews, een belangrijke rol.

Een aparte historiografische categorie wordt gevormd door de levensbeschrijvingen van nationale helden (*pahlawan nasional*). De heldenverering was in de Nederlandse tijd al op gang gekomen, maar ontwikkelde zich in de jaren zestig en zeventig tot een omvangrijk bedrijf. Vanaf 1959 kan een Indonesiër met bijzondere verdiensten voor het vaderland (posthuum) tot nationale held worden uitgeroepen. Helden die zich in de jaren 1945-1949 verdienstelijk hebben gemaakt behoren tot de categorie *pahlawan pembela kemerdekaan* (helden van de verdediging van de vrijheid). Onder hen bevinden zich zowel burgers als militairen. Het aantal biografieën van "vader des vaderlands" Soekarno is, na een terugval in de jaren volgend op de coup van 1965, vanaf het eind van de jaren zeventig weer sterk toegenomen. Ook van andere prominente nationalistische leiders zijn de nodige biografieën verschenen.

Bij de geschiedschrijving over de revolutiejaren nemen militaire publicaties een belangrijke plaats in. De drie onderdelen van de krijgsmacht (leger, luchtmacht en marine) hebben elk een historisch bureau dat de oprichting, ontwikkeling en wapenfeiten van het betreffende onderdeel beschrijft. Deze publicaties variëren van beknopte brochures tot omvangrijke standaardwerken. De guerilla tegen de Nederlanders is uiteraard voorwerp van natio-

nale trots. Na de coup van 1965, toen het leger in de machtsstrijd met de communisten als overwinnaar naar voren kwam, is de rol van de militairen in de Indonesische samenleving geprononceerder geworden. Het grote standaardwerk over de Indonesische vrijheidsoorlog is ook door een militair, generaal Nasution, geschreven. Wij zullen hierop in de laatste paragraaf wat uitvoeriger ingaan.

Het standaardwerk van generaal Nasution

In de jaren 1977-1979 verscheen de eerste druk van het elfdelige epos *Sekitar perang kemerdekaan Indonesia* (Over de Indonesische vrijheidsoorlog) van de hand van generaal Abdul Haris Nasution. De auteur, die zijn militaire opleiding nog in de Nederlandse tijd ontving, had na 1945 deelgenomen aan de strijd tegen de Nederlanders en heeft ook veel eigen ervaringen in het boek verwerkt. In tegenstelling tot wat de status van de auteur doet vermoeden, is het niet een louter militaire geschiedenis geworden, maar een algemeen relaas van de jaren 1945-1949 waarbij ook de vele onderhandelingsronden en andere gebeurtenissen in het politieke en maatschappelijke vlak aandacht krijgen. De militaire geschiedenis neemt bij dit alles wel een centrale plaats in. Zoals vermeld bestaat het werk van Nasution uit niet minder dan elf delen, elk met een gemiddelde omvang van zeshonderd bladzijden. Afzonderlijke delen zijn gewijd aan de eerste en tweede politionele actie en aan de Madiun-opstand van 1948. Bij de laatste gelegenheid probeerden de communisten zich meester te maken van de macht in de Republiek: reden genoeg voor Nasution om hen als vijanden van de revolutie af te schilderen.

Het epos van Nasution heeft de *tradisi berjuang* (traditie van strijd lust) van het Indonesische volk als thema. Deze traditie openbaarde zich door de eeuwen heen en kwam niet alleen in gewapende strijd tot uitdrukking, maar ook in een mentaliteit van vastberadenheid en eensgezindheid. De eerste maanden van de revolutie (augustus-november 1945) hadden deze mentaliteit in haar zuiverste vorm weerspiegeld. Toen onder leiding van de socialistische politicus Syahrir het presidentiële bestel door een parlementair werd vervangen, leidde dit tot een versnippering van krachten. Het pluralisme bevorderde ook het ontstaan van allerlei gewapende strijdgroepen die de ontwikkeling van een geregeld republikeins leger bemoeilijkten.

Het behoeft niet te verbazen dat Nasution nauwelijks is te spreken over de houding van de Nederlanders, die er slechts op uit waren hun gezag in de archipel te herstellen. De Hoge-Veluweconferentie (april 1946) maakte al duidelijk dat zij nauwelijks tot concessies bereid waren. De deelstatenpoli-

तिक (*politik balkanisasi*, zoals Nasution het uitdrukt) was bedoeld om tussen de Indonesiërs een wig te drijven en de Republiek te isoleren. Het accord van Linggajati (november 1946) bracht meer na- dan voordelen: het gaf de Nederlanders de gelegenheid door te gaan met hun deelstatenpolitiek, terwijl de Republiek door het gekrakeel van politieke partijen niet in staat was krachtig op te treden. Door interne verdeeldheid hadden de Indonesiërs in de vrijheidsoorlog veel kansen gemist. Als men één front was blijven vormen, had de Republiek, daarin gesteund door een krachtig nationaal leger, een "totale volksoorlog"³ kunnen ontketenen en de vreemdelingen kunnen verdrijven. Geen woorden maar daden: zo luidt het devies van de militair Nasution die in zijn magnum opus van mening blijft dat er te veel is gepraat en te vaak naar compromissen gezocht.

H.A.J. KLOOSTER

1. Zie hiervoor A. Teeuw, *Modern Indonesian Literature* ('s Gravenhage 1979).
2. In mijn dissertatie ligt de nadruk op de geschiedschrijving die de jaren tot 1942 tot onderwerp heeft. Zie H.A.J. Klooster, *Indonesiërs schrijven hun geschiedenis. De ontwikkeling van de Indonesische geschiedbeoefening in theorie en praktijk, 1900-1980* (Dordrecht/Cinnaminson 1985).
3. Nasution, *Sekitar perang kemerdekaan Indonesia*, deel 4 (Bandung 1978), p. 224.